

KUR'AN'DA RUH SAĞLIĞI

MUSTAFA KÖYLÜ*

Mental Health in the Qur'an

Abstract: While modern life has brought many facilities for human being as a whole, it has also caused people many contemporary problems. Muslim people are also affected from economic, social and psychological problems of modern time. In fact, the Qur'an describes itself as a source of healing and mercy for believers. This article examines the psychological healing aspect of the Qur'an. It advocates that when the teaching of the Qur'an is evaluated and lived correctly in the daily life, it contributes not only to physical life but also to the mental health of people. In this context, it examines that the worldly life is a trial for believers, Allah gives a certain time for all living creatures in the world, Allah guarantees the food for all creatures, good and bad is relative, and Allah is the most powerful, helps Muslims and is the lover (friend) of all believers. It concludes that when Muslims believe in this way and apply these beliefs into their daily lives, they protect their mental health and spiritual wellbeing.

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi ABD
[mkoylu@omu.edu.tr].

Key Words: The Qur'an, mental health, spiritual wellbeing, prophets, family.

Öz: Modern yaşam bir bütün olarak insanlığa pek çok faydalar temin etmesine rağmen, pek çok çağdaş sorunların ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Müslüman toplumlar da çağımızın ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlarından etkilenmektedirler. Oysa Kur'an, kendisini Müslümanlar için bir rahmet ve şifa kaynağı olarak tanıtmaktadır. Bu makale, Kur'an'ın psikolojik iyileştirici yönünü incelemektedir. Makale, Kur'an öğretisinin doğru bir şekilde anlaşıldığı ve günlük yaşama uygulandığı takdirde, insanların sadece fiziki sağlığına değil, aynı zamanda psikolojik sağlığına da önemli katkılar sunacağını öne sürmektedir. Bu bağlamda makale, inananlar için dünya hayatının bir sınav olduğunu, Allah'ın dünya hayatında herkese belli bir ömür tayin ettiğini, tüm yaratıkların rızıkını garanti ettiğini, iyi ile kötünün izafi olduğunu ve Allah'ın en güçlü bir varlık ve inananların dostu olduğunu ortaya koymaktadır. Makale, eğer Müslümanlar bu şekilde inanıp, bu inançlarını günlük yaşamlarına uygularlarsa, büyük ölçüde ruh sağlıklarını ve manevi durumlarını koruyacaklarını iddia etmektedir.

6

Anahtar Kelimeler: Kur'an, ruh sağlığı, manevi iyilik, peygamberler, aile.

OMÜİFD

Giriş

Her ne kadar modern hayat inanan/inanmayan tüm insanlığa maddi anlamda büyük imkânlar sunmuşsa da, ruhsal anlamda insanlığın sorunlarını çözemediği gibi aksine, daha da karmaşık hale getirmiştir. Geçmişte daha çok yetişkinlerin maruz kaldığı pek çok psikolojik sıkıntıya günümüz dünyasında, daha küçük yaştaki çocuklar ve gençler de maruz kalabilmektedirler. Modern hayat bu tür psikolojik sorunlara gerçek çözüm yolları arama yerine, ya onları çeşitli ilaçlarla geçici olarak uyutmaya ya da sanal ortamlarla unutturmaya çalışmaktadır. Bir zamanlar sadece ABD'lilere ait olduğu sanılan "Kaliforniya Sendromu" da hızla dünyanın diğer yerlerine yayılmaya başlamıştır.¹ Böyle bir gidişattan sadece batı dünyası değil, küreselleşmenin de etkisiyle İslam dünyası da payına düşeni almaktadır. Sonuçta, küresel kapitalist sistemlerin de bir dayatma-

¹ Bu sendromun özellikleri için bkz. Mustafa Merter, *Dokuz Yüz Kathı İnsan*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 6. Baskı, 2008, ss. 427-437.

sı olarak, “bireysel gelişim” uzmanlarının önerileri ve yönlendirmeleriyle, bireyler hiç ölmeyecekmiş gibi adeta dünyaya hâkim olmak noktasına getirilmişlerdir. Durum böyle olunca, hep daha çok kazanmak, daha çok harcamak, daha çok bencillik ve sonuçta yalnızlaşma, dışlanma, psikolojik ve patolojik hastalıklar hâkim olmaya başlamıştır.

İşte böyle bir durum karşısında batı dünyası özellikle de ABD, ruh sağlığı konusunda dinden yararlanma yoluna giderek bu alanda ciddi çalışmalar yapmaktadır. Ruh sağlığı ve din ilişkisi psikiyatrinin olduğu kadar, din adamı yetiştiren eğitim kurumlarının da en önemli meselesi haline gelmiştir. Yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu da ruh sağlığı ile din arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır.² Ne yazık ki İslam ülkelerinde henüz bu alanda yeterince akademik çalışmalar yapılmadığı gibi, çoğu insan, dinin ruh sağlığına olan katkısının farkında bile değildir. Oysa Kur'an'ı Kerim'i incelediğimizde doğrudan ya da dolaylı olarak insan ruh sağlığını olumlu yönde etkileyebilecek pek çok unsurun olduğunu görmekteyiz.

Meseleye özellikle inananlar açısından baktığımızda, Kur'an'da pek çok ayetin günümüz modern insanının sorunlarına ışık tutacak mahiyette olduğunu müşahade etmekteyiz. Zira her şeyden önce Kur'an kendisini, bir “bereket kaynağı,” (6: 92), “mübarek bir kitap,” (38: 29), müminler için bir “şifa ve rahmet” (17: 82; 41: 44) kaynağı olarak takdim etmektedir. Ayrıca Kur'an, inananların kalplerinin ancak Allah'ı anmakla huzura kavuşacağını (13:28); erkek veya kadın, kim mü'min olarak iyi iş işlerse, ona hoş bir hayat yaşatılacağını (16: 97); Kur'an'dan yüz çevirenlerin ise, dünyada dar bir geçime sahip olacağını (20:124) ve dünyada rezil bir hayat süreceğini (22:8-9) belirtmektedir. Tüm yukarıdaki ayetleri birleştirdiğimizde ortaya çıkan sonuç şudur: Eğer insanlar Kur'an'ın yoluna

² Bkz. H. G. Koenig, “Religion, Spirituality, and Medicine: Research Findings and Implications for Clinical Practice. *Southern medical journal*. 97 (12), 2004, ss. 1194-1200; Mustafa Köylü, “Ruh Sağlığı ve Din: Batı Toplumu Açısından Bir Değerlendirme.” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 23, (2007), ss. 65-92; Mustafa Köylü, “Ruh ve Beden Sağlığı Üzerine Yapılan Araştırmaların Bir Değerlendirmesi,” *OMU İlahiyat Fak. Dergisi*, sayı 28, 2010, ss. 5-36.

uyup, yaşamlarını ona göre düzenlerse, hem bu dünyada hem de ahirette mutlu bir yaşam sürecekler, aksi durumda ise, yine hem bu dünyada hem de ahirette çeşitli sıkıntı ve zorluklara maruz kalacaklardır.

İşte bu makalede, Kur'an öğretisinin ruh sağlığına olan olumlu katkısı ele alınıp incelenecektir. Makale temel olarak, doğru bir şekilde değerlendirilmediğinde insanların ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek olan şu beş alt başlıktan oluşacaktır: a) Dünya hayatının bir imtihan yeri olması; b) yaşam ve ölüm; c) geçim konusu (rızk); d) hayır ve şerrin izafi oluşu; e) Allah'ın gücü, yardımı ve dost oluşu.

A. Dünya Hayatı Bir İmtihan Yeridir

Müslüman bir kişinin hayatını anlamlandıran, onu çeşitli psikolojik sıkıntılardan, kaygılardan ve korkulardan emin kılan en önemli hususlardan birisi, onun dünya hayatının bir imtihan yeri olduğu ve herkesin duruma göre farklı şekillerde imtihana tabi tutulduğu şeklindeki bir inanca sahip olmasıdır. İnanan bir kişi baştan şu hususu kabul eder ki, dünya hayatı mutlak anlamda bir zevk ve sefa yeri değildir. Dünya hayatında gerçek anlamda mutlu olmak da mümkün değildir. Zira Kur'an'a göre gerçek ve asıl olan ahiret hayatıdır. Dolayısıyla inanan bir kişi, dünya hayatına ancak dünya hayatının mahiyeti açısından bakar ve ona göre kendine düzen verir. Yine Kur'an'a göre dünya hayatının en önemli özelliklerinden birisi de onun bir "imtihanlar yeri" olmasıdır. Dünya hayatında insanın birtakım denemelerle karşılaşması ve imtihana tabi tutulmasının çeşitli nedenleri vardır. Temel neden, insanların sabrederek, olgunlaşmalarını sağlamak ve onları, "kul" olduğu bilincine ulaştırmaktır.

Kur'an'da dünya hayatının bir imtihan yeri olduğuna ilişkin pek çok ayet vardır. Bu ayetlerden bazıları, genel bir anlam içerirken, bazıları da daha özel bir alanı içermektedir. Örneğin aşağıdaki ayet, tarihin farklı dönemlerinde insanların hep yüz yüze geldikleri ve gelebilecekleri bir imtihan şeklini ifade etmektedir. "Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müj-

dele. Onlar; başlarına bir musibet gelince, “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz” derler. İşte Rableri katından rahmet ve merhamet onlarıdır. Doğru yola ulaştırılmış olanlar da işte bunlardır (2: 155-157).” Dikkat edilirse bu ayet, insanoğlunun, yeme içme ve can güvenliği gibi en temel biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarıyla imtihana tabi tutulacağını belirtmektedir.

Kur’an’a göre her kavim ya da millet farklı şekillerde imtihana tabi tutulmuş olup, adeta bu durum, Allah’ın tüm insanlara uyguladığı bir yöntemdir. Aşağıdaki ayet bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Yoksa siz, sizden öncekilerin başına gelenler, sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Peygamber ve onunla beraber olan mü’minler, “Allah’ın yardımı ne zaman?” diyecek kadar darlığa ve zorluğa uğramışlar ve sarsılmışlardı. İyi bilin ki, Allah’ın yardımı pek yakındır (2: 214).” Bu ayetten de açıkça anlaşılacağı gibi, tarihin her döneminde, özellikle tevhid inancına sahip olanlarla olmayanlar arasında kıyasıya bir mücadele olmuş ve tevhid inancına sahip olan kişiler pek çok zorluklarla karşı karşıya gelmişlerdir. Kur’an’a göre bu durum son peygamber olan Hz. Muhammed (as)’in ümmeti için de geçerlidir. Bu bağlamda yine Kur’an’da şöyle buyrulmaktadır: “Andolsun, mallarınız ve canlarınız konusunda imtihana çekileceksiniz. Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve Allah’a ortak koşanlardan üzücü birçok söz işiteceksiniz. Eğer sabreder ve Allah’a karşı gelmekten sakınırsanız bilin ki, bunlar (yapmaya değer) azmi gerektiren işlerdendir. (3: 186).” Yine başka bir ayette de, “İnsanlar, “inandık” demekle imtihan edilmeden bırakılacaklarını mı zannederler (29: 2), diyerek, inanan kişilerin mutlaka bir şekilde sınava tabi tutulacaklarını belirtmektedir.

Burada şu soru akla gelebilir: Acaba Allah, bazen sonuçları acı olan bu tür olaylarla insanları niçin imtihana tabi tutmaktadır? Bu önemli sorunun cevabını yine Allah Kur’an’da kendisi vermektedir. “O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır (67: 2; ayrıca bkz. 11: 7)” buyurarak, imtihanların nedenlerinden birisinin insanların Allah’a olan bağlılık-

larını test etmek ve hangisinin daha güzel amel yaptığına bakmak olduğu görülür. Allah, insanların belli olaylardan ibret almalarını sağlamak için de imtihan etmektedir. “Görmüyorlar mı ki, onlar her yıl bir veya iki kere belâya çarptırılıp imtihan ediliyorlar. Sonra ne tövbe ederler, ne de ibret alırlar. (9: 126). Yine imtihanın en önemli nedenlerinden birisi de, inananların sabrını ölçmeye yöneliktir. “Andolsun, içinizden, cihad edenleri ve sabredenleri belirleyinceye ve durumlarınızı ortaya koyuncaya kadar sizi deneyeceğiz. (47: 31).” İnsanın farklı şekillerde sınava tabi tutulmasının bir diğer nedeni de, insanların kendilerini yaratan Allah’a dönmelerini sağlamaktır. Bu yüzden Allah, zaman zaman insanları bir takım şeylerle sınava tabi tutmakta ve onları cezalandırmaktadır. Şu ayet de bu hususu açıklamaktadır: “Andolsun, dönsünler diye biz onlara (ahireteki) en büyük azaptan önce (dünyadaki) yakın azabı elbette tattıracağız. (32: 21).” İmtihanla ilgili olarak bir diğer husus da, Allah, insanları sadece olumsuz şeylerle değil, bazen olumlu sayılabilecek ve hayır olarak kabul edebileceğimiz hususlarla da deneyebilmektedir. Şu ayet de bu hususu desteklemektedir: “Her nefis ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şer ile de deniyoruz. Ancak bize döndürüleceksiniz. (21: 35).”

Kur’an’ın imtihan hakkındaki bu genel yaklaşımını inceledikten sonra, şimdi yine Kur’an’da geçen daha özel alanlardaki imtihan şekillerini ele alabiliriz.

Aile hayatıyla İmtihan: İnsanın psikolojik yapısını olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörlerden birisi, bireyin hayatının önemli bir kısmını birlikte geçirdiği aile hayatında meydana gelen olumsuzluklardır. Kur’an’ın bize örnek olarak sunduğu peygamberler de dahil olmak üzere, kimileri eşleriyle, kimileri çocuklarıyla, kimileri ise ebeveynleriyle imtihana tabi tutulmaktadır. Bu durum, geçmişte olduğu gibi, günümüz insanları için de geçerlidir. Özellikle dindar ebeveynleri rahatsız eden hususların başında yetiştirdikleri çocukların kendi idealleriyle uyuşmamasıdır. Böyle bir durum karşısında, anne ve baba, niçin böyle bir evlada sahip olduklarını, acaba bunun, kendi hatalarının bir sonucu olarak Allah’ın kendilerine bir bela ve musibeti mi yoksa yaptıklarından bağımsız

olarak sadece bir imtihan mı olduğu konusunda zaman zaman şüpheye düşebilmekte ve kendilerini sorgulayabilmektedirler. Elbette iyi evlat yetiştirmedeki en önemli unsur, anne ve babanın tutumu, çocuğuyla olan ilişkisi, onu yetiştirme tarzı ve o konudaki gayretidir. Ancak bütün bunlara rağmen, bazen istenilen şekilde çocuk yetiştirilemeyebilir. Sonuçta eğitimin de belli bir gücü ve sınırı vardır. Bu durum, aile fertlerinin eğitimi için de söz konusudur. Zira Kur'an'a göre Allah, aynı soydan iyi olanlar yarattığı gibi kötü olanları da yarattığını, hatta aynı soydan çok daha kötü insanların olabileceğini de belirtmektedir. Konuyla ilgili olarak; "Onu ve İshak'ı mübarek kıldık; ikisinin soyundan iyi olan da vardır, açıktan açığa kendisine zulmeden de vardır (37:113)," ayeti buna iyi bir örnektir. Bu ayetin muhatabı büyük peygamberlerden birisi olan Hz. İbrahim'dir. Eğer Kur'an'a göre seçilmiş ve günahlardan korunmuş bir peygamberin bile,³ soyundan kötü kişilerin gelebileceği belirtiliyorsa, sıradan insanların soyundan hem iyi hem de kötü kişilerin geleceği çok daha doğaldır.

Yine insanın eğitim yoluyla değiştirilmesi en zor hatta imkansız olan özelliklerinden birisi de, onun doğuştan getirdiği huyudur. İnsanlara baktığımızda herkesin farklı huy ve karakterde yaratıldığını görmekteyiz. Hatta aynı anne ve babaya sahip çocukların bile huylarının farklı farklı olduğu görülmektedir. Kimi çocuklar daha uysal ve söz dinlerken, kimisi ise daha isyankar, söz dinlemez ve asi olabilmektedir. Psikologlar her ne kadar çocukların tutum ve davranışlarında birinci derecede aile fertlerini ve onların uyguladıkları eğitim ve öğretim metotlarını öne sürseler de, aynı eğitim ve öğretimden çok farklı özelliklere sahip çocukların ortaya çıkabildiği de bir gerçektir. Aslında bu konuda da en belirleyici faktör, Allah'ın yaratılış planıdır. Bu durum Hz. İbrahim'le ilgili olarak Kur'an'da şu şekilde ifade edilmektedir: "Biz de ona yumuşak huylu bir erkek çocuk müjdeledik." (37:101). Ayetten de anlaşıldığı üzere, yumu-

³ Hz. İbrahim ve din eğitimi açısından özellikleri için bkz. Ramazan Gürel, "Din Eğitimi Açısından Kur'an'da Hz. İbrahim," *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2011. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

şak huylu ya da sert mizaçlı olmak, tamamen Allah'ın yaratılış planı dahilinde gerçekleşmektedir. Hatta bir çocuğun ileride sahip olacağı olumlu ya da olumsuz özellikler bile, Allah'ın takdiri dahilinde oluşmaktadır. Zira Kur'an'da, "bilgin bir erkek çocuğu sahibi olacağını müjdelediler (51:28) demek suretiyle, Allah'ın ta baştan bir kulunun ne olacağını bildiğini ve ona uygun bir şekilde yarattığı ve yönlendirildiği görülmektedir.

Kur'an'a baktığımızda, tüm insanlığa birer model olarak sunulan peygamberlerin, aile fertleriyle farklı şekillerde sınava tabi tutulduklarını görmekteyiz. Bu kıssalarla bize verilmek istenen mesaj, normal insanların da bu tür olaylarla karşılaşabilecekleridir. Şimdi Kur'an'ın bize sunduğu aile fertlerine yönelik imtihan şekillerinden bahsedebiliriz.

Kur'an'da aile fertleriyle imtihan şekillerine baktığımızda, bunların başında ebeveynin en çok sevdiği bir çocuğuyla imtihan edilmesi gelmektedir. Bunun en çarpıcı örneğini de Hz. İbrahim ile oğlu İsmail arasında geçen olayda görmekteyiz. Zira Allah, İbrahim (as)'i en çok sevdiği İsmail'i kurban etmesini isteyerek normal bir babanın asla yapamayacağı bir işle imtihana tabi tutmuştur. Kur'an'da anlatılan bu konu farklı şekillerde yorumlansa bile,⁴ bilinen bir gerçek şudur ki, ne baba İbrahim (as) ne de oğul böyle bir çetin sınav karşısında gönülsüz ve isteksiz davranmış, her ikisi de Allah'ın bu emrini yerine getirmeleri konusunda hazır olduklarını belirtmişlerdir (37: 102-107). Her ne kadar burada Allah, örnek olarak bir peygamberin başından geçen bir olayı nakletse de, sıradan insanlar da farklı şekillerde çocukları ile imtihana tabi tutulabilirler. Nitekim Allah, kullarını denemek için, kişinin çok sevdiği bir çocuğuyla onu imtihana tabi tutabileceğini bize bildirmektedir (2: 155-156).

Kur'an'ın anne-baba ve çocuk ilişkisiyle ilgili olarak verdiği örneklerden birisi de Yakub (as) ile oğlu Yusuf (as) arasında geçen kıssadır. Bilindiği gibi, Yakub (as)'un on iki çocuğu vardı. Yusuf ve Bünyamin bir

⁴ Konuyla ilgili tartışmalar için bkz. Ömer Özsoy ve İlhami Güler, *Konularına Göre Kur'an*, Ankara: Fecr Yayınları, 2006, s. 728, dipnot: 526.

anne ve babadan, diğer on kardeş ise, diğer anneden olmuşlardır. Anlatılan kıssaya göre, diğer kardeşler, Yusuf (as)'u kıskanırlar, öldürmeye teşebbüs ederler, ancak daha sonra onu bir kuyuya atmaya karar verirler. Sonra da babalarına Yusuf'u kurt yedi diyerek, gömleğini getirirler. Bu durum Kur'an'da şöyle tasvir edilir: "Bir de üzerine, sahte bir kan bulaştırılmış gömleğini getirdiler. Yakub dedi ki: "Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, *güzel bir sabırdır*. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır." (12: 18). Elbette bu olay karşısında bir baba olarak Yakup (as) o kadar üzülür ki, Kur'an'ın ifadesine göre gözlerine ak düşer. Kur'an'da bu durum şöyle dile getirilir: "...Vah! Yûsuf'a vah!" dedi ve üzüntüden iki gözüne ak düştü. O artık acısını içinde saklıyordu. Oğulları, "Allah'a yemin ederiz ki, sen hâlâ Yusuf'u anıp duruyorsun. Sonunda üzüntüden eriyip gideceksin veya helâk olacaksın" dediler. Yakub, "Ben tasa ve üzüntümü ancak Allah'a arz ederim. Ben, Allah tarafından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim" dedi. "Ey oğullarım! Gidin Yûsuf'u ve kardeşini araştırın. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez." (12: 83-87).

Bu kıssadan da anlıyoruz ki bazen Allah, insanları en sevdiği çocuklarıyla, evlat hasretiyle de imtihana tabi tutabilmektedir. Yukarıdaki kıssada anlatılanlara bakılınca, Yakub (as)'un çocuğuna karşı olan hasretinden dolayı gözlerine ak düştüğü, ama asla ümidini kesmediğini görmekteyiz. Yine bu kıssadan, aile fertlerinden pek çoğunun yaşadığı, çocuklar arasındaki kıskançlık ve rekabet sorununa da ışık tuttuğunu görmekteyiz.

Kur'an'ın bize örnek olarak sunduğu hususlardan birisi de, peygamberlerin iman konusunda aile fertleriyle olan imtihanıdır. Peygamberlerin en asli görevlerinden birisi olan, tevhid inancını yayma konusunda, bazıları çocuğuyla, bazıları babasıyla, bazıları da eşleriyle imtihan edilmişlerdir. İlk bakışta bu durum, insan zihnine ve düşüncesine ters gelse de, kişi peygamber de olsa, her zaman aile fertlerinin dinini ve imanını istediği gibi koruyamamaktadır. Bu durumu Kur'an bize şöyle haber vermekte-

dir: “Yemin olsun ki biz, Nûh ve İbrahim’i de (peygamber olarak) gönderdik. Onların soylarına peygamberlik ve kitap verdik. Onlardan doğru yolu izleyenler oldu. İçlerinden birçoğu da yoldan çıkmışlardır (57: 26). Bu ayetten açıkça anlaşıldığı gibi, peygamber soyu da olsa, aile fertlerinin tamamının dindar olacağı ya da doğru yolu bulacağı anlamına gelmemektedir.

İnanç konusunda karşılaşılan en dramatik olaylardan birisi, Nûh (as) ile oğlu arasında geçen diyalogda görülmektedir. Bilindiği gibi Nûh (as) da diğer peygamberler gibi kavmini bıkmadan usanmadan uzun süre Allah’ın dinine davet eder. Ancak kavmi ona ve getirdiği dine inanmadığı gibi, hep onunla dalga geçerler. Bunun üzerine Allah, Nûh’a bir gemi yapmasını ve o kenti terk etmesini ister. Konu Kur’an’da şu şekilde anlatılır: “...Bizim gözetimimiz altında ve vahyimize göre o gemiyi yap” diye vahyettik. “Bizim emrimiz gelip de tandır kaynamaya başlayınca, (sular coşup taşığında Nûh’a) dedik ki: “Her cins canlıdan (erkekli dişili) birer çift, bir de kendileri aleyhinde daha önce hüküm verilmiş olanlardan başka *aileni* gemiye al ve *zulmeden kimseler hakkında bana hiç yalvarma!* Şüphesiz onlar suda boğulacaklardır.” (23: 27). Nûh (as) Allah’ın kendisine emrettiği gibi gemiyi yapar. Son olarak kavmine uyarısını da tekrarlar ve yola çıkar. Kur’an bu yolculuğu şu şekilde tasvir eder: “Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nûh, ayrı bir yere çekilmiş olan oğluna, “*Yavrucuğum, bizimle beraber sen de bin, inkârcularla birlikte olma*” diye seslendi. O, “Ben, kendimi sudan koruyacak bir dağa sığınacağım” dedi. Nûh, “Bugün Allah’ın rahmet ettikleri hariç, O’nun azabından korunacak hiç kimse yoktur” dedi. Derken aralarına dalga giriverdi de oğlu boğulanlardan oldu... Nûh, Rabbine seslenip şöyle dedi: “Rabbim! Şüphesiz oğlum da *âilemendendir*. Senin va’din elbette gerçektir. Sen de hükmedenlerin en iyi hükmedenisin.” Allah, “Ey Nûh! O, asla senin *âilenden* değildir. Onun yaptığı, iyi olmayan bir iştir. O hâlde, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi benden isteme. Ben, sana cahillerden olmama öğütlerim” dedi. (11: 42-46).

Bu olay belki de bir baba için en zor ve en büyük bir imtihandır. Zira inanmamanın neticesi ebedi cehennemlik olmaktır. Bu kayıp ve hüznün hiçbir dünya kaybına benzememektedir. Sonuçta dünya nimetleri konusundaki her hangi bir zarar bir şekilde karşılanır, ancak ahireti ilgilendiren böylesine bir kayıp, telafisi mümkün olmayan bir kayıptır. Ancak Allah dilemeyince, baba, peygamber olup çocuğu için dua da etse, sonuç değişmemektedir.

Kur'an'ın aile fertleriyle ilgili verdiği bir başka çarpıcı örnek de, baba-oğul arasında geçen bir hadisedir. Burada da tevhid inancına davet vardır. Ancak bu sefer, dini tebliğ eden baba değil, oğuldur. Bilindiği gibi bu olay İbrahim (as) ile babası Azer arasında geçen kıssadır. Kaynakların verdiği bilgilere göre, Hz. İbrahim'in babası, put yapıp satan, müşrik toplumun imtiyaz sahibi olan kesimindedir. Bir peygamber olarak Hz. İbrahim, babasını tevhide davet eder. Bu durum Kur'an'ın muhtelif ayetlerinde şöyle dile getirilmektedir. "Hani babasına şöyle demişti: "Babacığım! İştmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?" "Babacığım! Doğrusu, sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy ki seni doğru yola ileteyim." "Babacığım! Şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahmân'a isyankâr olmuştur." "Babacığım! Doğrusu ben, sana, çok esirgeyici Rahmân tarafından bir azabın dokunmasından, böylece şeytana bir dost olmandan korkuyorum." (6: 74; 19: 42-48).

Tüm bu nazik uyarı ve davete rağmen babasının Hz. İbrahim'e olan cevabı şöyle olur: "Ey İbrahim! Sen benim ilâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, mutlaka seni taş a tutarım. Uzun bir süre benden uzaklaş!" Bir oğul ve aynı zamanda bir peygamber olan Hz. İbrahim, babasının bu sözlü ve fiili tehdidini görmezden gelerek, şöyle cevap verir: "Esen kal! Senin için Rabbimden af dileyeceğim. Şüphesiz O, beni nimetleriyle kuşatmıştır." (19:42-47). Bir evlat olarak Hz. İbrahim, babasının bu durumuna son derece üzülür, ona Rahman tarafından bir azabın dokunmasına gönlü razı olmaz. Onu ikna etmeye çalışır. Ancak bunların hiçbiri fayda temin etmeyince, son çare olarak Allah'a dua etmeye başlar. Bu durum Kur'an'da şöyle belirtilir: "... Senin için mutlaka bağışlama

dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez" ..."(60: 4). "Babamı da bağışla. Çünkü o gerçekten yolunu şaşıranlardandır." (26: 70-86).

Yukarıdaki ayetlere baktığımızda her ne kadar iman etmeseler de Nûh (as) çocuğuna "oğulcuğum," İbrahim (as) de babasına "babacığım" diye hitap etmektedir. Bu kıssalarda göze çarpan en önemli hususlardan birisi de, bir kişinin en yakını bile olsa, iman etmediği sürece, onun aile efradından sayılmaması ve bu konuda fazla ısrar edilmemesinin istenmesidir. Konuyla ilgili ayet şöyledir: "Cehennem ehli oldukları açıkça kendilerine belli olduktan sonra, -yakınları da olsalar- Allah'a ortak koşanlar için *af dilemek ne Peygambere yaraşır, ne de mü'minlere*. İbrahim'in, babası için af dilemesi, sadece ona verdiği bir söz yüzündendi. Onun bir Allah düşmanı olduğu kendisine açıkça belli olunca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz İbrahim, çok içli, yumuşak huylu bir kişiydi. (9: 113-114). Bu kıssadan da açıkça anlaşılmaktadır ki, bir kişi peygamber de olsa, çocuğunu ya da babasını imana davet etmede başarısız olabilmektedir. Böyle bir durum karşısında kişiye düşen görev ise, bu durumu Allah'a havale etmektir. Aynı durum peygamberimiz için de söz konusu olmuş, kavmini tüm içtenlikle imana çağırmasına rağmen, hala iman etmeyince peygamberimiz bu duruma çok üzülmüş, bunun üzerine şu ayet nazil olmuştur: "-Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi elbette topyekûn iman ederlerdi. Böyle iken sen mi mü'min olsunlar diye, insanları zorlayacaksın? *Allah'ın izni olmadıkça, hiçbir kimse iman edemez*. Allah, azabı akıllarını (güzelce) kullanmayanlara verir. (10: 99-100)."

Peygamberler, sadece babalarıyla ve çocuklarıyla değil, eşleriyle de sınava tabi tutulmuşlardır. Bu konudaki en dikkat çekici örnek de Lût ile Nûh'un hanımlarıdır. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyrulur: "Allah, inkâr edenlere, Nûh'un karısı ile Lût'un karısını örnek gösterdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki salih kişinin nikâhları altında bulunuyorlardı. Derken onlara hainlik ettiler de kocaları, Allah'ın azabından hiçbir şeyi onlardan sava-
madı. Onlara, "Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!" denildi...(66: 10-11)."

Bilindiği gibi, Lût (as)'un kavmi eşcinsel bir toplumdur. Lût (as) kavmini bir taraftan tevhide davet ederken, bir taraftan da yapmış oldukları çirkin davranıştan uzaklaştırmaya çalışıyordu. Bu durum Kur'an'da şöyle belirtilmektedir: "... Hani kardeşleri Lût, onlara şöyle demişti: "Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?" "Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim." "Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin... Rabbinizin, sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıyor da insanlar arasından erkeklere mi yanaşıyorsunuz? Siz gerçekten haddi aşan bir topluluksunuz." Dediler ki: "Ey Lût! (İşimize karışmaktan) vazgeçmezsen mutlaka (şehirden) çıkarılanlardan olacaksın!" Lût, şöyle dedi: "Şüphesiz ben sizin yaptığınız bu çirkin işe kızanlarım." "Ey Rabbim! Beni ve *ailemi* onların yaptıkları çirkin işten kurtar." "Bunun üzerine biz de onu ve geri kalanlar arasındaki yaşlı bir kadın hariç bütün ailesini kurtardık. (26: 160-171)."

Yaptıkları bu çirkin davranıştan dolayı da Allah, o kavmi cezalandırmak istemiş ve azap meleklerini göndermişti. İlgili ayetlerde, Allah sadece kavmini değil, peygamberin eşinin de cezalandırılmasını emretmiştir. Nedeni ise, kocası peygamber olmasına rağmen ona iman etmemektir. Melekler Lût (as)'un kavmini cezalandırmaya geldiklerinde, İbrahim (as) tasalanmış, o cezalandırılacak kavmin içinde Lût'un da bulunduğu ileri sürünce, melekler şöyle cevap vermiştir: "Orada kimin bulunduğunu biz daha iyi biliriz. Biz, onu ve ailesini elbette kurtaracağız. Ancak karısı başka, o geri kalıp helâk edilenlerden olacaktır." Elçiler Lût'a geldiklerinde, Lût da onlar yüzünden tasalanıp, çaresizlik içine düşer. Bunun üzerine elçiler ona, "Korkma, üzülme. Biz, seni ve aileni kurtaracağız. Ancak karın başka. O, geride kalıp helâk edilenlerden olacaktır." (29: 32-33).⁵ Sonuçta Kur'an'a göre, Allah'ın takdir ettiği azap başlarına gelir. Oranın altı üstüne getirilerek, Lût'un hanımı da dahil olmak üzere o kavim yerle bir olur.

⁵ Metin içinde çok yer kaplamaması için tüm ayetlere yer vermedik. Bunun yerine dipnotlarda sadece sure ve ayet numaralarına yer vermeyi tercih ettik. Bu konudaki diğer ayetler için bkz. 7: 83; 27:57; 11:81-83; 15:59-60; 37: 135-136.

Tüm bu ayetlerden anlaşılıyor ki, iman gibi en önemli konularda bile, peygamberler de farklı şekillerde imtihana tabi tutulmuşlardır. Bu kıssalardan çıkaracağımız başka bir sonuç ise, bu gibi dramatik olaylarla karşılaşan peygamberlerin en yakını olan aile fertlerinin kurtuluşu için Allah'a dua etmeleri, ancak Allah'ın onların bu dualarını reddetmesidir. Demek ki bir kişi, ne kadar dindar olursa olsun, hatta peygamber bile olsa, bu gibi durumlarla karşılaşma ihtimali vardır. Sonuçta herkesin belli bir gücü olup, her şeye muktedir olamamaktadır.

Günlük hayatımızda belki yukarıdaki olaylar kadar ciddi boyutta olmasa da, aile hayatı konusunda herkes ufak tefek sorunlar yaşayabilmektedir. Bu durum bazen insanları rahatsızlığa, mutsuzluğa, hatta bazen isyana kadar götürebilmektedir. İnsan kendisine şu soruyu sorabilmektedir: "Neden böyle bir kişiyle evlendim? Daha iyi birisiyle evlenip daha mutlu olamaz mıydım?" Aile ilişkileri konusunda Kur'an'a baktığımızda, bize bu konuda da örnek olabilecek hadiselerin geçtiğini görmekteyiz. Bunun da nedeni eşlerin birbirlerine karşı kötü davranmaları olabileceği gibi, kıskançlık gibi psikolojik nedenler veya geçim şartları gibi ekonomik nedenler de olabilmektedir. Bu durumu Kur'an şu şekilde açıklamaktadır: "Eğer bir kadın kocasının, kendisine kötü davranmasından yahut yüz çevirmesinden endişe ederse, uzlaşarak aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur. Uzlaşmak daha hayırlıdır. Nefisler ise kıskançlığa ve bencil tutkulara hazır (elverişli) kılınmıştır. Eğer iyilik eder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberdardır (4: 128)."

Müreffeh bir hayat yaşama konusundaki hanımların istekleriyle ilgili olarak da peygamberimizin hayatını örnek olarak verebiliriz. Peygamberimiz bir devlet başkanı olmasına rağmen, kendisi ve ailesi için sade bir hayatı tercih etmişti. Oysa isteseydi, döneminin diğer devlet başkanlarında olduğu gibi, son derece lüks ve ihtişamlı bir hayat yaşayabilirdi. Ancak o, çok basit ve sade bir hayat yaşıyordu. Bunun üzerine hanımları itiraz ederek, dünya nimetlerinden daha çok faydalanma yönünde Peygamberi sıkıştırmışlar, olay Kur'an'ın ifadesine göre bir boşanma nedeni-

ne kadar gitmiştir. Bu durum Kur'an'da şöyle açıklanır: “Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: “Eğer dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size mut'a vereyim ve sizi güzelce bırakayım.” “Eğer Allah'ı, Resûlünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, bilin ki Allah içinizden iyilik yapanlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır.” (33: 28-30). Bu ayetlerden de anlaşılıyor ki, bir kişi peygamber de olsa, hanımıyla bazen sorunlar yaşayabilmektedir. Ancak buradaki fark, peygamberler de aile fertleriyle çeşitli sorunlar yaşamışlar, ancak bildikleri ve kendilerine bildirildiklerinden asla taviz vermemişlerdir.

Çocuklarla imtihan: Günlük hayatta pek çok kişinin huzurunu kaçıran hususlardan birisi de ailelerin çocuklarıyla olan ilişkileridir. Her şeyden önce şunu belirtmek gerekir ki Allah, çocuk konusunda herkesi farklı açılardan sınava tabi tutmaktadır. Kimisine hiç çocuk vermeyerek, kimisine sadece kız evladı vermek suretiyle, kimisini de hem erkek hem de kız çocuğu vermek suretiyle farklı açılardan denemektedir. Ailelerin çocuk sahibi olup olmamaları ya da olacak çocukların cinsiyeti, tamamen Allah'ın emri ve isteği doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu durum Kur'an'da şu şekilde belirtilmektedir: “Göklerin ve yerin mülkü (hükümlerini) Allah'ındır. O, dilediğini yaratır. Dilediğine kız çocukları, dilediğine erkek çocukları verir. Yahut o çocukları erkekler, dişiler olmak üzere çift verir, dilediği kimseyi de kısır yapar. Şüphesiz O, her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir. (42: 49-50). “... Allah'ın ilmine dayanmadan hiçbir dişi ne hamile kalır, ne de doğurur.... (35: 11). Bu beyandan sonra da Kur'an, kendilerine kız çocuğu verilenlerin üzüntülerini şiddetli bir şekilde kınamaktadır. “Onlardan biri, Rahmân'a örnek kıldığı (isnad ettiği kız çocuğu) ile müjdelendiği zaman, öfkesinden yüzü simsiyah kesilir...(43: 17-18).”

Kur'an, çocuklara ilişkin bu genel yaklaşımından sonra, her zaman eş ve çocukların hayırlı olamayacağını, onların birer imtihan vesilesi olduğunu ve içlerinden kendilerine düşmanların bile olabileceklerini ifade etmektedir. “Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olabilecekler vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, hoş görüp vaz-

geçer ve bağışlarsanız şüphe yok ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Mallarınız ve çocuklarınız ancak birer imtihandır; Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır." (64: 14-15). Bu ayete göre, gerek eş ve çocuklar, gerekse kişinin sahip olduğu mal ve mülk her zaman hayırlı sonuç vermeyebilir. Zira tüm bu nimetler, inanan kişiler için bir sınav niteliğindedir. Burada önemli olan, kişinin elinden geldiği kadar, onları yetiştirmeye çalışmaktır.

Yine çocuk yetiştirme konusunda peygamberlerin hayatları bize örnek olmaktadır. Zira peygamberler bile hayırlı evlat yetiştirme konusunda ellerinden geleni yapmışlar, ancak başarılı olamadıkları ve aciz kaldıkları durumlar da olmuştur. Bu gibi durumlarda ise onlar, çocukları ve gelecek nesilleri için dua etmişlerdir. Bunun en açık örneğini İbrahim (as) çocuklarına ve gelecek nesillere yaptığı dualarda görmekteyiz. "Hani İbrahim demişti ki: "Rabbim! Bu şehri güvenli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut." ... "Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bazısını, senin kutsal evinin (Kâbe'nin) yanında ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için (böyle yaptım). Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir, onları ürünlerden rızıklandır, umulur ki şükrederler." ... "Rabbim! Beni namaza devam eden bir kimse eyle. Soyumdan da böyle kimseler yarat. Rabbimiz! Duamı kabul eyle.""Rabbimiz! Hesap görülecek günde, beni, ana-babamı ve inananları bağışla." (14:35-41).

Tüm bu örnekler bize şunu gösteriyor ki, peygamberler dahi bazı durumlarda aile fertlerinin imanı konusunda ve eşleriyle geçinme konusunda aciz kalabilmekte ve Allah'tan bu gibi durumlarda yardım beklemektedirler. O zaman inanan bir kişiye düşen görev ve sorumluluk da, elinden geldiğince aile fertlerini eğitmeye ve onlara doğru yolu göstermeye çalışmak, başarılı olamadığında da durumu Allah'a havale etmektir. Zira hidayet konusu tamamen Allah'ın takdirindedir. Bu konuda pek çok ayet vardır. Örneğin, "Onları hidayete erdirmek sana ait değildir. Fakat Allah, dilediğini hidayete erdirir..." (2: 272)." "Sizin dininize uyandan başkasına inanmayın" (dediler). De ki: "Şüphesiz hidayet, Allah'ın hidayeti-

dir....“Lütuf Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.” O, rahmetini dilediğine has kılar. Allah, büyük lütuf sahibidir. (3: 73-74).” Elbette inanan kişi elinden geleni yapacak, sonucu ise Allah'a bırakacaktır. Peygamberlerin aile fertleri için yaptıkları dualar da bunu göstermektedir.

B. Yaşam ve ölüm

İnsanların bu dünyada mutlu olabilmeleri için her şeyden önce dünya hayatının mahiyetini, yerini ve özelliklerini bilmeleri, kısacası doğru bir dünya algısına sahip olmaları gerekir. Eğer kişi dünya hayatına, sanki ebedi bir hayat gibi bakıp, düşünce ve eylemlerini bu felsefeye göre uydurmaya çalışırsa, kendisine verilen bu kısa ömründe mutlu olma şansı da yok demektir. O zaman insan, önce dünya hayatının mahiyetini iyi kavramalı, daha sonra da kendisine verilen ömür konusunda her hangi bir tereddütü olmamalıdır. Zira Allah, herkese muayyen bir ömür tayin etmiştir. Söz konusu ömür ne uzar ne de kısalmır. Böyle bir inanca sahip olan kişi de, kendisini daha mutlu eder. Şimdi önce kısaca Kur'an'a göre dünya hayatının mahiyetini ele alalım daha sonra da ecel konusundaki yaklaşımını inceleyelim.

Dünya hayatında sürekli bir mutluluk yoktur: Her şeyden önce şu hususu belirtmek gerekir ki, dünya hayatında sürekli bir mutluluktan bahsetmek mümkün değildir. Zira Allah, ilk insan ve peygamber olan Adem (as) ve Eşi Havva'dan bahsederken şöyle buyurmaktadır: “Dedik ki: “Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin, ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz.” Derken, şeytan ayaklarını oradan kaydırıldı. Onları içinde buldukları konumdan çıkardı. Bunun üzerine biz de, “Birbirinize düşman olarak inin. Sizin için yeryüzünde belli bir süre barınak ve yararlanma vardır” dedik. (2: 35-36).” Bu ayetten de anlaşılmaktadır ki insanoğlu, cennetten çıkarılıp yeryüzüne indirilmesiyle, kendisine sunulan ebedi mutluluğu kaybetmiştir. Dolayısıyla, bu dünya hayatında fert için olduğu kadar, toplumlar için de mutlak anlamda huzurlu bir hayattan bahsetmek mümkün değildir. Ha-

yat sürekli iniş ve çıkışlarla doludur. Zaten güncel olaylar ve tarihi gerçekler de Kur'an'ın bu beyanını doğrulamaktadır.

Dünya hayatının tüm güzellikleri ve nimetleri sınırlı olup, sonludur: Bu durum da Kur'an'ın muhtelif ayetlerinde yer almaktadır: “Ey iman edenler! ... dünya hayatının geçici menfaatine (ganimete) göz dikerek, “Sen mü'min değilsin” demeyin...(4: 94).” “Kâfirlerden bir kısmını faydalandırdığımız şeylerde sakın gözün kalmasın. Onlara karşı mahzun olma ve mü'minlere (şefkat) kanadını indir. (15: 88).” “Kim bu geçici dünyayı isterse orada ona, (evet) dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadar hemen veririz. Sonra da cehennemi ona mekân yaparız...Kim de mü'min olarak ahireti ister ve ona ulaşmak için gereği gibi çalışırsa, işte bunların çalışmalarının karşılığı verilir. (17: 18-19).”

Gerçek yurt ahiret yurtdur. Her ne kadar ahiret yurduunun temelleri dünya hayatında atılsa da, Kur'an'a göre gerçek yurt ahiret yurtdur. Bu hem süre, hem de nimet açısından dolaydır. Bu durum da Kur'an'ın çeşitli yerlerinde dile getirilmektedir. “Onlara dünya hayatının örneğini ver: (Dünya hayatı), gökten indirdiğimiz yağmur gibidir ki, onun sebebiyle yeryüzünün bitkileri boy verip birbirine karışırlar. Fakat bütün bu canlılık sonunda rüzgârın savurduğu kuru bir çer çöpe döner... (18: 45) “İnkâr edenlere dünya hayatı süslü gösterildi. Onlar iman edenlerle alay etmektedirler. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar ise, kıyamet günü bunların üstündedir. Allah, dilediğine hesapsız rızık verir. (2: 212).” “Kim âhiret kazancını isterse, onun kazancını artırırız. Kim de dünya kazancını isterse, ona da istediğinden veririz, fakat onun ahirette hiçbir payı yoktur. (42: 20).” “...Allah katından bir mükâfat olmak üzere, onları içinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Mükâfatın en güzeli Allah katındadır.” “Kâfirlerin refah içinde diyar diyar dolaşmaları sakın seni aldatmasın. (Onların bu refahı) az bir yararlanmadır. Sonra onların barınağı cehennemdir. Ne kötü bir yataktır orası! Fakat Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, Allah katından bir konaklama yeri olarak, içinde ebedî kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetler vardır. Allah katında olan şeyler iyiler için daha hayırlıdır. (3: 195-198).

Dünya hayatının bir anlamı vardır: Kur'an'a göre dünya hayatı boş ve amaçsız bir şekilde yaratılmamıştır. İnanan bir kişi için dünya hayatı, her ne kadar süre olarak kısa olsa da, ahiret hayatının tarlasıdır. Kişi burada ettiklerini orada biçecektir. Bu durum Kur'an'da şöyle hatırlatılır: "Sizi boşuna yarattığımızı ve bize tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?" (23: 115)."

Kur'an dünya hayatını bu şekilde tasvir ettikten sonra, insanlara dünya hayatının sonsuz olmadığını, herkesin mutlaka bir gün öleceğini vurgulayarak, akıllarını başlarına almalarını tavsiye etmektedir. Durumun böyle olmasına rağmen, insanları yaşamları boyunca kaygılandıran en önemli hususlardan birisini ölüm kaygısı ve korkusu oluşturmaktadır.

Ölüm konusundaki kaygı ve endişe, kişinin kendi yaşam süresi ve şekliyle olabileceği gibi, çok sevdiği ve yakını olan birisini kaybetme şeklinde de olabilir. Oysa meseleye Kur'an açısından baktığımızda, inanan bir kişiyi oldukça rahatlatıcı ifadeler vardır. Zira nasıl ki dünyaya gelme konusunda kişinin en küçük bir müdahalesi söz konusu değilse, ölüm konusunda da gerek zaman ve gerekse şekil açısından her hangi bir müdahalesi söz konusu değildir. Ölüm de diğer olaylar gibi, tamamen Allah'ın kontrolünde gerçekleşen bir olaydır. Şimdi konuyla ilgili Kur'an ayetlerine bakalım:

Her şeyden önce Kur'an, dünyada sadece insanların değil, diğer tüm canlıların da mutlaka ölüm olayıyla karşı karşıya geleceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla hiçbir canlının ölümden kaçma şansı yoktur. Bu durum Kur'an'da şöyle açıklanmaktadır: "Her canlı ölümü tadacaktır. Ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir...Dünya hayatı, aldatıcı metadan başka bir şey değildir. (3: 185)." "Biz, senden önce de hiçbir beşere ölümsüzlük vermedik. Şimdi sen ölürsen, onlar ebedî mi kalacaklar? Her nefis ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şer ile de deniyoruz. Ancak bize döndürüleceksiniz. (21: 34-35)." " Her can ölümü tadacaktır. Sonra bize döndürüleceksiniz. (29: 57)."

İkincisi, Kur'an'a göre, herkese muayyen bir yaşam süresi verilmiş olup, bu süre hiçbir şekilde ne ileriye ne de geriye alınabilir. Yani kişinin dünyadaki yaşam süresi, Allah tarafından belirlenmiş ve sabitlenmiştir. Bu sınırı kimsenin aşmaya gücü ve kudreti yoktur. Kişi ne yaparsa yaparsın, yaşamını sürdürmeyle ilgili neye başvurursa başvursun, eceli geldiğinde mutlaka ölümle karşılaşacaktır. Konuyla ilgili şu ayetleri örnek olarak verebiliriz: "Hiç şüphesiz biz diriltir, biz öldürürüz ve biz (her şeye gerçek) varisleriz. (15: 23)." "O öyle bir Rab'dır ki, sizi çamurdan yaratmış, sonra (her birinize) bir ecel tayin etmiştir. (Kıyametin kopması için) belirlenmiş bir ecel de O'nun katındadır. Siz ise hâlâ şüphe ediyorsunuz. (6: 2)." "O, kullarının üstünde mutlak hâkimiyet sahibidir. Üzerinize de koruyucu melekler gönderir. Nihayet birinize ölüm geldiği vakit (görevli) elçilerimiz onun canını alır ve onlar görevlerinde asla kusur etmezler. (6:61)." "...Herhangi bir kimseye uzun ömür verilmez yahut ömrü kısaltılmaz ki bu bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da yazılı) olmasın... (35: 11)." "...Her ecelin (vadenin) bir yazısı vardır. (13: 38)." "Allah, eceli geldiğinde hiçbir kimseyi asla ertelemeyebilir. Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır. (63: 11)."

24

OMÜİFD

İnsanın, ömrünü uzatıp kısaltamayacağı gibi, ölümden kaçma şansı da yoktur. Kişinin ölümden kaçamayacağına ilişkin olarak muhtelif ayetlerde şöyle buyurulmaktadır: "...Onlar sana açıklayamadıklarını içlerinde saklıyorlar ve diyorlar ki: "Bu konuda bizim elimizde bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik." De ki: "Evlerinizde dahi olsaydınız, üzerlerine öldürülmesi yazılmış bulunanlar mutlaka yatacakları (öldürülecekleri) yerlere çıkıp gideceklerdi. Allah, bunu göğüslerinizdekini denemek, kalplerinizdekini arındırmak için yaptı. Allah, kalplerde olanı bilir. (3: 154)." "Ey iman edenler! Kardeşleri sefere veya savaşa çıktığında onlar hakkında, "Onlar bizim yanımızda olsalardı, ölmezlerdi ve öldürülmezlerdi" diyen inkârcılar gibi olmayın. Allah, bunu (bu düşünceyi) onların kalplerine bir hasret (yarası) olarak koydu. Allah, yaşatır ve öldürür. Allah, yaptıklarınızı görmektedir. (3: 156)." "(Onlar), kendileri oturup kaldıkları hâlde kardeşleri için, "Eğer bize uysalardı, öldürülmezlerdi" diyen kimselerdir. De ki: "Eğer doğru söyleyenler iseniz kendinizden ölümü savın. (3: 168)."

“Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır...(4: 78).”

Ölüm konusundaki üçüncü bir husus da, Allah'ın dilemesi ve izni olmadan hiçbir kimsenin ölmeyeceğidir. Elbette her ölümün bir nedeni olabilir, ancak gerçek müsebbip Allah'tır. Allah dilemedikçe hiç kimse, hiç kimsenin canını alamaz, hayatını sonlandıramaz. “Hiçbir kimse Allah'ın izni olmadan ölmez. Ölüm belirli bir süreye göre yazılmıştır... (3: 145).”

Bir bütün olarak yukarıdaki ayetlere baktığımızda, inanan bir kişinin her şeyden önce dünya hayatına çok bel bağlamadığını görürüz. Zira o bilir ki, dünya hayatı gelip geçici bir yerdir. Esas yurt ise ahiret yurdu. Dolayısıyla dünya onun için, çok önemli bir yer de değildir. Bir Müslüman, yaşam süresine, Allah tarafından belirlenmiş, kayıt altına alınmış olup, nerede olursa olsun Allah'ın takdirinin gerçekleşeceğine inandığından, ölümü de fazla dert edinmeyecek ve bu konudaki kaygı ve korkulara da maruz kalmayacaktır.

C. Geçim Konusu (Rızık)

Dünya hayatında insanları kaygılandıran en önemli hususlardan birisi de hiç şüphesiz rızık ve geçim konusudur. Toplum hayatına baktığımızda, insanlardan kimilerinin zengin, kimilerinin orta halli, kimilerininse fakir olduklarını görmekteyiz. Elbette en azından izafi olarak, ekonomik açıdan zenginlerin daha rahat ve müreffeh bir hayat yaşarken, orta halli ve özellikle de fakirlerin çok sıkıntılı bir hayat yaşadıkları da bir gerçektir. Özellikle bu durum günümüzde çok daha bariz bir şekilde görülmektedir. Buradaki temel soru şudur: Acaba zenginlik insanların elinde olan bir şey midir? Zenginlik, aklın ve zekanın bir ürünü müdür? Zenginlik çok çalışmanın bir neticesi midir? Yoksa zenginlik, tamamen Allah'ın bir lütfu mudur? Elbette bu sorulara tam olarak cevap vermek mümkün değildir. Zira insanın zengin olup, iyi bir hayat yaşamasına etki eden pek çok faktör olabilir. Ancak ilk etapta zenginliğin sanki bir ön şartı gibi görünen zekanın ve çok çalışmanın her zaman yeterli olmadığı görülmektedir.

Zira toplumda öyle kimseler vardır ki, ömür boyu çalıştıkları halde zar zor karınlarını doyurabilirlerken, öyleleri de vardır ki, çok çalışmadan da zengin olabilmektedirler. Yine çok zeki olmadığı halde zengin olanlar olduğu gibi, çok zeki olduğu halde fakir olanlar da bulunmaktadır. Acaba bu konuda Kur'an'ın yaklaşımı nedir? Zenginlik kesbi mi yoksa vehbi midir? Başka bir ifadeyle insan kendi çalışma ve çabasıyla zengin olabilir mi? Zengin olan kişiler acaba bu zenginliklerine kendi akıl ve yetenekleriyle mi ulaşmışlardır? Son olarak da acaba zenginlik her zaman avantajlı bir durum mudur?

Toplumlarda mevcut olan sosyo-ekonomik dengesizliklerle ilgili pek çok soru sorulabilir. Şüphesiz insanların farklı ekonomik statülerde bulunmalarına, içinde yaşadıkları ülkenin ekonomik durumu, ülkelerin rejim yapısı, sahip oldukları dini ve kültürel değerler, eğitim ve öğretim gibi pek çok unsurlar rol oynayabilir. Ancak meselenin bir de ilahi boyutu vardır. Yani insan ne kadar çalışırsa çalışsın, ne kadar zeki ve yetenekli olursa olsun, Allah istemedikçe ve dilemedikçe zengin olamaz. Zenginlik ve fakirlik de Allah'ın takdiri ve dilemesi sonucudur. Şimdi konuyla ilgili Kur'an ayetlerine bakalım.

İlk olarak Kur'an'a göre, nasıl ki yaşam süresi ve ecel konusu tamamen Allah'ın kontrolünde ise, rızık konusu da Allah'ın güvencesi altında olup, Allah tüm canlıların rızığını verme konusunda kefildir. Konuyla ilgili olarak ayet şöyledir: "Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, rızıkı Allah'a ait olmasın. Her birinin (dünyada) duracakları yeri de, (öldükten sonra) emaneten konulacakları yeri de O bilir. Bunların hepsi açık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da yazılı)dır. (11: 6)." Kur'an, rızıkla ilgili bu genel garantiyi verdikten sonra biraz daha özele giderek, insanların çocuklarının geçimiyle ve geleceğiyle ilgili olarak da şu garantiyi vermektedir: "...Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da biz rızıklandırırız...(6: 151)." Bir başka ayette de, "...Eğer yoksulluktan korkarsanız, Allah dilerse lütfuyla sizi zengin kılar... (9: 28)." "Orada hem sizin için, hem de sizin rızık vermediğiniz kimseler için geçimlikler meydana getirdik. (15: 20)." "Nice canlılar vardır ki, rızıklarını taşımazlar

(yiyecek biriktirmezler). Onları da sizi de Allah rızıklandırır... (29: 60).”
 “Şüphesiz Allah rızık verendir, güçlüdür, çok kuvvetlidir. (51: 58).” Tüm bu ayetler açık bir şekilde yeryüzündeki bütün canlıların rızıkının Allah’a ait olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bir kere insanın rızık konusunda endişe duymasına gerek yoktur. O yarattığı canlının rızıkını da tekeffül etmiştir.

Bu genel kabulden sonra Kur’an, zenginlik ve fakirlik konusunun tamamen Allah’ın kendi elinde olduğunu, istediğine istediği kadar rızık verdiğini belirtmektedir. Pek çok ayette Allah’ın dilediğine hesapsız rızık verdiğinden bahsedilmektedir. Konuyla ilgili olarak şu ayetleri örnek olarak verebiliriz: “Allah, rızık dilediğine bol verir, (dilediğine de) kısar... (13: 26).” “Allah, rızık konusunda kiminizi kiminizden üstün kıldı. Üstün kılınanlar, rızıklarını ellerinin altındakilere vermezler ki rızıkta hep eşit olsunlar. Şimdi Allah’ın nimetini mi inkâr ediyorlar? (16: 71).” “Şüphesiz Rabbin, dilediğine rızık bol bol verir ve (dilediğine) kısar...(17: 30; 29: 62).” “Allah’ın, rızık dilediğine bol verdiğini ve (dilediğine) kısıtığını görmediler mi? Bunda inanan bir toplum için elbette ibretler vardır. (30: 37).” “Ey Muhammed, de ki: “Şüphesiz, Rabbin rızık dilediğine bol verir ve (dilediğine) kısar. Fakat insanların çoğu bilmezler.” (34: 36).” “De ki: “Şüphesiz, Rabbin rızık kullarından dilediğine bol bol verir ve (dilediğine) kısar. Allah yolunda her ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır. (34: 39).” “İşte onlar için belli bir rızık vardır. (37: 41).” “Bilmediler mi ki, Allah rızık dilediğine bol bol verir ve (dilediğine) kısar. Şüphesiz bunda inanan bir toplum için elbette ibretler vardır. (39: 52).” “Göklerin ve yerin anahtarları O’nundur. Dilediğine rızık bol verir ve (dilediğine) kısar. Şüphesiz O, her şeyi hakkıyla bilendir. (42: 12).” “...(Rızık) Allah daraltır ve genişletir... (2: 245).” “Onu beklemediği yerden rızıklandırır. Kim Allah’a tevekkül ederse, O kendisine yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah, her şeye bir ölçü koymuştur. (65: 3).”

Görülüyor ki rızık konusu tamamen Allah’ın takdirinde olup, istediğine istediği kadar vermektedir. Burada şu soru akla gelebilir: Niçin Al-

lah kimisine bol, kimisine az rızık vermektedir? Yukarıdaki ayetlere baktığımızda, Allah farklı ayetlerde, “Şüphesiz bunda inanan bir toplum için elbette ibretler vardır,” demek suretiyle, böyle bir uygulamanın birtakım nedenleri olduğunu bildirmektedir.

Sosyo-ekonomik alandaki bu farklılığın birinci nedeni, toplum hayatının devamlılığını sağlamaktır. Allah, toplum hayatının normal bir şekilde devamını sağlamak için kimini zengin, kimini fakir, kimini güçlü, kimini zayıf, vs. farklı şekillerde yaratarak, birbirine muhtaç durumda yaratmıştır. Bu durum Kur’an’da şöyle açıklanmaktadır: “Allah, hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona çokça hayır verilmiş demektir. Bunu ancak akıl sahipleri anlar. (2: 269).” “De ki: “Ey mülkün sahibi olan Allah’ım! Sen mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetensin. (3: 26).”

28

OMÜİFD

“O, sizi yeryüzünde halifeler (oraya hâkim kimseler) yapan, size verdiği nimetler konusunda sizi sınamak için kiminizi kiminize derece derece üstün kılandır...(6: 165).” “...Biz dilediğimiz kimsenin derecelerini yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır. (12: 76).” “Bak nasıl, onların kimini kimine üstün kıldık. Elbette ahiretteki dereceler daha büyüktür, üstünlükler daha büyüktür. (17: 21).”

Rızık konusundaki farklılıkların ikinci nedeni de, toplumda meydana gelecek olan şımarıklığın önüne geçmektir. Aşağıdaki ayet bu hususa dikkat çekmektedir. “Allah, kullarına (tümüne birden) rızık bol bol verseydi, yeryüzünde mutlaka azgınlık ederlerdi. Fakat O, rızık dilediği ölçüde indirir. Şüphesiz O, kullarından hakkıyla haberdardır ve onları hakkıyla görendir. (42: 27).⁶

Yukarıdaki ayetlerden de anlaşılıyor ki, eğer bir toplumda herkes aynı ekonomik statüde olsa, o zaman o toplumun varlığını devam ettirmesi imkansız olurdu. Zira herkes zengin olduğunda, toplumda alt hiz-

⁶ Kur’an, zenginlik ve şımarıklıkla ilgili olarak Musa (as) döneminde yaşamış olan Karun’u örnek olarak vermektedir. Daha geniş bilgi için bkz. (28:76-82).

met ve görev olarak kabul edilen işleri kim yapacaktı? Bu durumu Kur'an da şöyle açıklamaktadır: "Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Bir-birlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri (dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır. (43: 32)."

Sonuç olarak, inanan bir kişi elinden geldiğince çalışır, çabalar, zengin olup, daha hayırlı işler yapmaya çalışır. Aslında bu durum istenen ve ideal olan bir husustur. Ancak inanan bir kişi şunun da bilincindedir ki, zenginlik Allah'ın bir lütfu olup, istediğine istediği kadar verir. Dolayısıyla zenginliğe erişemediğinde de, mevcut durumunun kendisi açısından daha hayırlı olduğuna inanarak, kendisini yıpratıcı davranışlardan sakınır.

D. Hayır ve Şerrin İzafi Oluşu

Her ne kadar insanoğlu yaratıkların en şerefli ve üstünü olsa da, her şeyi yapabilecek güce sahip olmadığı gibi, her şeye akıl erdirecek zihni kapasiteye de sahip değildir. İnsanoğlu daha çok olayların zahiri yönünü anlayabilmekte, esas batınî yönü dediğimiz, gerçek nedenini anlayamamaktadır. Dolayısıyla her hangi kötü bir durumla karşılaştığında da ya hemen isyan etmekte ya da psikolojisi bozulmaktadır. Elbette her olayın bir dış/görünen, bir de iç/görünmeyen yanı vardır. Fakat hiçbir olay bir rastlantı sonucu gerçekleşmez. İşte Allah bize, farklı ayetlerde, insanların başına gelen olayların sadece dış yönüne bakarak karar verilmemesi gerektiğini, her şeyin bir dış yüzünün olduğu gibi bir de iç yüzünün olduğunu, insanın elinden geldiğince çabalayıp, gerisini Allah'a bırakması gerektiğini vurgulamaktadır. Hatta bazı durumlarda, ilk bakışta hayır gibi görünen birtakım şeylerin aslında şer; şer gibi görünen birtakım olayların da hayır olabileceğini bildirmektedir. İnanan bir kişiye düşen ise, işin sonucunu Allah'a bırakıp, razı olmaktır.

Hayır ve şerrin izafi oluşuyla ilgili olarak Allah, Kur'an'da şöyle buyuruyor: "... Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken, siz onu hoş görmezsiniz. Yine olur ki, bir şey sizin için kötü iken, siz onu seversiniz. Allah bilir, siz bilmezsiniz. (2: 216)." "Kendilerine bol bol verdiğimiz mal ve evlatla onların iyiliğine koştuğumuzu mu sanıyorlar? Hayır, onlar farkına varmıyorlar! (23: 55-56)." "Ey iman edenler! Kadınlara zorla mirasçı olmanız size helâl değildir. Açık bir hayâsızlık yapmış olmaları dışında, kendilerine verdiklerinizin bir kısmını onlardan geri almak için onları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmadıysanız, olabilir ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda pek çok hayır yaratmış olur. (4: 19)."

Yukarıdaki ayetlere baktığımızda, gerek mal ve evlat konusunda olsun, gerekse eşler hakkında olsun, insanların bazen şer gibi gördükleri şeyde hayır olabilmektedir. Ya da normalde insan aklına pek uygun olmayan, ilk bakışta kişinin kendisine şer ve kötü gibi gelen her hangi bir olay, aslında onun hakkında hayırlı da olabilir. Bu gibi durumlarda inanan bir kişiye düşen görev, sabırlı olmak ve olayın sonucunu beklemektir.

Kur'an'da hayır ve şerrin izafi olduğunu, insan aklının ve mantığının her olayın iç yüzünü tam olarak algılayamadıklarını, bazen kötü gibi görünen olayların aslında kişi için iyi olabileceğini gösteren en kapsamlı olay Mûsa (as) ile Hızır (as) arasında geçen kıssada görülmektedir. Kıssada üç olay geçmektedir, ilk bakışta her olay başlangıçta şer bir karakter taşımaya rağmen, sonucunun hayırlı olduğu görülmektedir. Kıssaya göre, Mûsa (as), "Allah'ın kendisine katından bir rahmet verip ilim öğrettiği" (18:65) kişi olarak tasvir ettiği kişiye (Hızır'a) şöyle der: "Sana öğretilen bilgilerden bana, doğruya iletici bir bilgi öğretmen için sana tabi olayım mı?" Bu istek üzerine Hızır(as) şöyle der: "Doğrusu sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin." "İç yüzünü kavrayamadığın bir şeye nasıl sabredebilirsin?" Mûsa (as) da "İnşaallah beni sabırlı bulacaksın. Hiçbir işte de sana karşı gelmeyeceğim" der. O adam da bunun üzerine, "O hâlde, eğer bana tabi olacaksan, ben sana söylemedikçe hiçbir şey

hakkında bana soru sormayacaksın," der ve yola koyulurlar. Nihayet bir gemiye binerler, adam tutar normal seyreden gemiyi deler. Mûsa (as) hemen bunun üzerine, "Sen onu içindekileri boğmak için mi deldin? Doğrusu, şaşılacak bir iş yaptın," der. Adam bu itiraz üzerine, "Sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin, demedim mi?" der. Mûsa da, "Unuttuğum için bana çıkışma ve bu işimde bana güçlük çıkarma!" der. Tekrar yola devam ederler, nihayet bir erkek çocukla karşılaştıklarında, adam (hemen) onu öldürür. Mûsa yine, "Bir cana karşılık olmaksızın suçsuz birini mi öldürdün? Andolsun çok kötü bir iş yaptın!" der. Adam yine, "Sana, benimle beraberliğe asla sabredemezsin demedim mi?" der. Mûsa da "Eğer bundan sonra sana bir şey hakkında soru sorarsam, artık benimle arkadaşlık etme. O takdirde beni terk etmekte mazur sayılacağın bir noktaya ulaştın der. Yine yola koyulurlar, nihayet bir şehir halkına varıp onlardan yiyecek isterler. Halk onları konuk etmek istemez. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar görürler, adam hemen o duvarı doğrultur. Mûsâ, "İsteseydin bu iş için bir ücret alırdın" der. Adam bu sefer, "İşte bu birbirimizden ayrılmanızı demektir" diyerek, onun sabredemeyeceği şeylerin içyüzünü anlatır. Adam (Hızır as) der ki, "O gemi, denizde çalışan birtakım yoksul kimselere ait idi. Onu yaralamak istedim, çünkü onların ilerisinde, her gemiyi zorla ele geçiren bir kral vardı." "Çocuğa gelince, anası babası mü'min insanlardı. Onları azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk." Böylece, Rablerinin onlara, bu çocuğun yerine daha hayırlı ve daha merhametli bir çocuk vermesini diledik." "Duvar ise, şehirdeki iki yetim çocuğa ait idi. Altında onlara ait bir define vardı. Babaları da iyi bir insandı. Rabbin, onların olgunluk çağına ulaşmalarını ve Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarmalarını istedi. Bunları ben kendi görüşüme göre yapmadım. İşte senin, sabredemediğin şeylerin içyüzü budur. (18: 60-82)."

Günlük yaşamımızda bizim de başımıza bu tür olaylar gelebilir. Bazen çok olmasını istediğimiz bir olay olmadığında, büyük bir üzüntü içine girdiğimiz gibi, olmasını arzu etmediğimiz her hangi bir olayın vukuunda da moral kırıklığına uğrayabiliriz. Oysa yukarıdaki ayetlerde ve kıssada geçtiği gibi, bazen hayır sandığımız bir şey şer; şer sandığımız bir

şey de hayır olabilir. O halde inanan bir kişiye düşen görev, doğru yolda elinden geleni yaptıktan sonra gerisini Allah'a bırakmak ve sonucuna da razı olmaktır.

E. Allah'ın Gücü, Yardımı ve Dost Oluşu

İnsanı günlük yaşamında rahatsız eden, kaygılandıran ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyen en önemli nedenlerden birisi de hiç şüphesiz, insanın gücünün sınırlı olup, her şeye güç yetirememesidir. Durum böyle olunca da, birtakım olumsuzluklarla karşılaştığında, moral bozukluğuna uğramakta, bir bezginlik yaşamakta, geleceğe karşı ümidi kırılabilmektedir. Oysa Kur'an'a baktığımızda yegane güç sahibinin Allah olduğunu görmekteyiz. İnanan bir kişi, günlük yaşamında elinden geleni yapar, gerisini büyük bir teslimiyetle Allah'a bırakır. Zira sonuçta tüm şeylere karar verecek olan ve yaratacak olan Allah'tır.

32

OMÜİFD

Kur'an'da Allah'ın gücüne ilişkin farklı konularda farklı ayetler vardır. Her şeyden önce Kur'an bize, Allah'ın yegane güç sahibi olduğunu hatırlatmaktadır. Allah dilediğini dilediği zaman ve şekilde yapma güç ve kudretine sahiptir. Aşağıdaki ayetler bu durumu göstermektedir. "O, gökleri ve yeri örneksiz yaratandır. Bir işe hükmetti mi ona sadece "ol" der, o da hemen olur. (2: 117); "Bir şeyi dilediği zaman, O'nun emri o şeye ancak "Ol!" demektir. O da hemen olur.... (36: 82-83)." Kısacası Allah bir şeyi dilediği zaman, sadece ona "ol" demesi kafi olup, onun hükmünü bozacak hiçbir şey yoktur.⁷

İkinci olarak, Allah'ın bu genel güç ve kudretinin ötesinde, meseleye kul açısından baktığımızda da yine Allah'ın mutlak güç sahibi olduğunu görmekteyiz. Allah dilemedikçe ve izin vermedikçe kimse kimseye ne bir hayır ne de bir şer dokundurabilir. Şu ayetler de bu durumu ortaya koymaktadır: "Şayet Allah sana bir zarar dokundursa, bunu O'ndan başka giderecek yoktur. Fakat sana bir hayır dokunduracak olsa onu da kimse gideremez. Bil ki O, her şeye hakkıyla gücü yetendir. (6: 17). "Eğer Allah

⁷ Konuyla ilgili ayetler için bkz. 3:189; 6:73; 13:41; 16:40; 19:35; 40:68.

sana herhangi bir zarar verecek olursa, bil ki onu, O'ndan başka giderebilecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O'nun lütfunu engelleyebilecek de yoktur. O, bunu kullarından dilediğine eriştirir. O, çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir. (10: 107).” "...Allah, sizin bir zarara uğramanızı dilerse yahut bir yarar elde etmenizi dilerse, O'na karşı kimin bir şeye gücü yeter? (48: 11).” "Allah, insanlar için ne rahmet açarsa, artık onu tutacak (engelleyecek) yoktur. Neyi de tutarsa, bundan sonra onu gönderecek yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. (35: 2).”

Üçüncü olarak, insanın mutluluğu da mutsuzluğu da, kısacası tüm tutum ve davranışları Allah'ın kudreti dahilindedir. Şu ayetler de bu duruma örnektir: "Şüphesiz O, güldürür ve ağlatır. Şüphesiz O, öldürür ve diriltir. (53: 43-44).” "Göklerin ve yerin hükümranlığı yalnızca O'nundur. Diriltir, öldürür. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir. (57: 2).” "O, kullarının üstünde mutlak hâkimiyet sahibidir. O, hüküm ve hikmet sahibidir, (her şeyden) hakkıyla haberdardır. (6: 18).” "Gaybın anahtarları yalnızca O'nun katındadır. Onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanı da bilir. Hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin. Yerin karanlıklarında da hiçbir tane, hiçbir yaş, hiçbir kuru şey yoktur ki apaçık bir kitapta (Allah'ın bilgisi dâhilinde, Levh-i Mahfuz'da) olmasın. (6: 59).”

Dördüncü olarak, insanı her türlü tehlikeden koruyan Allah'tır. "De ki: "Sizler, açıktan ve gizlice O'na 'Eğer bizi bundan kurtarırsa, elbette şükredenlerden olacağız' diye dua ederken, sizi karanın ve denizin karanlıklarından (tehlikelerinden) kim kurtarır?" (6: 63).” "De ki: "Onlardan ve her türlü sıkıntıdan sizi Allah kurtarır. Ama siz yine de O'na ortak koşuyorsunuz. (6: 64).” "De ki: "Allah dilemedikçe ben kendime bir zarar verme ve bir fayda sağlama gücüne sahip değilim. Eğer ben gaybı biliyor olsaydım, daha çok hayır elde etmek isterdim ve bana kötülük dokunmazdı. Ben inanan bir kavim için sadece bir uyarıcı ve bir müjdeciyim." (7: 188).”⁸ "Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet başa gelmez. Kim Al-

⁸ Bu konudaki diğer ayetler için bkz. 7:188; 10:49; 33:16-17.

lah'a inanırsa, Allah onun kalbini doğruya iletir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir. (64: 11).”

Kur'an Allah'ın sadece güç ve kudretini teorik olarak dile getirmekte, bazı örnekler vermek suretiyle Allah'ın gücünü ve kudretini göstermektedir. Bu bağlamda, yüz yıl ölü bırakarak daha sonra diriltilen Ashab-ı Kehf olayını,⁹ İbrahim (as)'in ölüleri nasıl dirilttiğine ilişkin sorusu üzerine parçalanmış kuşların tekrar canlanmasını,¹⁰ normal şartlarda gerçekleşmesi mümkün olmayan ihtiyar bir kişinin (Zekeriyya) çocuk sahibi olmasını¹¹ ya da hiç erkek eli değmemiş olan Hz. Meryem'in çocuk sahibi olmasını¹² örnek olarak verebiliriz.

Allah'ın gücü ve kudretiyle ilgili olarak psikolojik açıdan ele almamız gereken en temel konulardan birisi de inananlar için gerçek yardımcı, koruyucu ve dostun yalnızca Allah olmasıdır. Allah müminlerin sabredip ona karşı gelmekten sakındıkları sürece, kendilerine hem bu dünyada yardım edeceğini hem de ahirette onları cehennem azabından koruyacağını belirtmektedir. Allah müminlere yardım etmeyi üzerine bir hak olarak görmekte ve onlara yardım konusunda garanti vermektedir (30: 47).

Konuyla ilgili olarak şu ayetleri örnek olarak verebiliriz: “Şüphesiz ki, peygamberlerimize ve iman edenlere dünya hayatında ve şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz. (40: 51).” “Bilmez misin ki, göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Sizin için Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır. (2: 107).” “İnsanı önünden ve ardından takip eden melekler vardır. Allah'ın emriyle onu korurlar. Şüphesiz ki, bir kavim kendi durumunu değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirmez. Allah, bir kavme kötülük diledi mi, artık o geri çevrilemez. Onlar için Allah'tan başka hiçbir yardımcı da yoktur. (13: 11).” “...Artık namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allah'a sarılın. O, sizin sahibinizdir. O, ne güzel sahip, ne güzel yardımcıdır! (22: 78).” “Şüphesiz Allah,

⁹ Kur'an 2:259.

¹⁰ Kur'an 2:260.

¹¹ Kur'an 3:40; 15:52-56.

¹² Kur'an 3:46-47.

kendisine karşı gelmekten sakınanlar ve iyilik yapanlarla beraberdir. (16: 128)."¹³

Yine Kur'an pek çok ayette gerçek dostun ve yardımcının Allah olduğunu beyan etmektedir: "...Allah da mü'minlerin dostudur. (3: 68)." "Hayır! Yalnız Allah yardımcınızdır. O, yardımcıların en hayırlısıdır. (3: 150)." "Allah, sizin düşmanlarınızı çok daha iyi bilir. Allah, dost olarak yeter. Allah, yardımcı olarak da yeter. (4: 45)." "Göklerdeki her şey, yerdeki her şey Allah'ındır. Vekil olarak Allah yeter. (4: 132)." "Sizin dostunuz ancak Allah'tır, Resûlüdür ve Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılan, zekâtı veren mü'minlerdir. Kim Allah'ı, O'nun peygamberini ve inananları dost edinirse, bilsin ki şüphesiz Allah taraftarları galiplerin ta kendileridir. (5: 55-56)."¹⁴" "Ey Peygamber! Sana ve sana tabi olan mü'minlere Allah yeter. (8: 64)."

Böyle bir dost karşısında inanan bir kişinin yapacağı iş de yalnızca Allah'a güvenip ona dayanmak ve tevekkül etmektir. Aslında bu ideal anlamda Müslüman olmanın da bir ön şartıdır. Zira Kur'an'da Allah'a tevekkül etmekle ilgili pek çok ayet vardır.¹⁴ Tüm bu ayetlerin ortak noktası, mümin bir kişinin elinden geleni yaptıktan sonra gerisini Allah'a havale edip ona güvenmesi ve tevekkül etmesidir. Zira Allah, kendisine tevekkül eden kişiye kendisinin yeteceğini garanti etmektedir.

Sonuç

Yukarıda örnek olarak değindiğimiz konular ışığında, Kur'an'ın sadece inanç, ibadet ve ahlak esasları gibi dini içerikli konuları değil, aynı zamanda ruh sağlığı gibi psikolojik anlamda da önemli bir kaynak olduğunu söyleyebiliriz. Zira olaylara Kur'an açısından bakarak, dünya hayatının bir imtihan yeri olduğuna, herkesin farklı şekillerde sınava tabi tutulacağına, yaşam ve ölümün tamamen Allah'ın takdiri ve gücü dahilinde meydana geldiğine, geçim konusunda endişelenmeye gerek kalmadığına, zira tüm canlıların rızkının Allah'a ait olduğuna, hayır ve şerrin izafi

¹³ Konuyla ilgili diğer ayetler için bkz. Kur'an 29:41; 40:44-45; 42:9; 46:32; 47:11.

¹⁴ Konuyla ilgili ayetler için bkz. Kur'an 3:139, 159-160; ; 8:2; 9: 51; 31: 22; 33: 48; 39: 36; 38.

olduğuna, dünyada yegane güç sahibinin yalnızca Allah olduğuna, Allah'ın dilemesi ve takdiri dışında hiçbir şeyin meydana gelemeyeceğine inanan bir kişinin güçlü bir ruh sağlığına sahip olacağı söylenebilir.

Ancak burada şu hususu da hatırlatmamız gerekir. Yukarıdaki bahsettiğimiz konular çerçevesinde insanın hiç mi sorumluluğu yoktur? Ya da böyle bir anlayış bağlamında Müslüman'a düşen görev ve sorumluluk nedir? Bu konuda Kur'an'ın önemle üzerinde durduğu iki husus vardır: Birincisi, Kur'an insanları kaldıramayacakları bir sorumlulukla mükellef tutmamıştır, ikincisi ise, Kur'an'a göre önemli olan bireysel sorumluluktur.

Birinci olarak, Kur'an, hiçbir şekilde insanı kaldıramayacağı bir sorumlulukla mükellef tutmamıştır.¹⁵ Kur'an insanlara ancak kaldırılabilecekleri tarzda bir sorumluluk verildiğini göstermektedir. Dolayısıyla inanan bir kişi ancak yapabildiği şeylerle sorumlu olacağını bildiğinden, kendisini aşan konularda her hangi bir sıkıntıya, stres ve kaygıya düşmez. O sadece elinden geleni yapar, gerisini Allah'a bırakır.

Kur'an'ın önemle üzerinde durduğu ikinci bir husus da bireysel sorumluluktur. Dolayısıyla kişi, üzerine düşen görev ve sorumluluğu yerine getirdikten sonra, artık diğer kişi ve olaylarla sorumlu tutulmaz. Burada önemli olan kişinin kendi sorumluluğunu yerine getirmesidir. Bu tezi de doğrulayan pek çok ayet vardır. Örneğin; "Kim doğru yolu bulmuşsa, ancak kendisi için bulmuştur; kim de sapmışsa kendi aleyhine sapmıştır. Hiçbir günahkâr, başka bir günahkârın günah yükünü yüklenmez.... (17: 15)."¹⁶ Burada da Müslüman bir kişiye düşen görev, öncelikle kendi görev ve sorumluluklarını yerine getirmek, gerisini Allah'a havale etmektir.

Sonuç olarak, günümüzün karmaşık dünyasındaki olaylara biraz da Kur'an açısından bakarak, onun ilke ve prensiplerini hayatımıza uyguladığımızda, bizleri rahatsız eden pek çok psikolojik sorunu rahatlıkla hal-

¹⁵ Konuyla ilgili ayetlere bkz. Kur'an 2:233, 286; 6:152, 7:42; 23:62.

¹⁶ Diğer ayetler için bkz. Kur'an 4:79; 35:18; 39:7; 53:38-39; 65:7.

ledeceğimizi söyleyebiliriz. Zira Kur'an, müminler için bir rahmet kaynağı olduğu kadar aynı zamanda bir de şifa kaynağıdır.

Kaynakça

- Gürel, Ramazan, *Din Eğitimi Açısından Kur'an'da Hz. İbrahim*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2011.
- Koenig, H. G., "Religion, Spirituality, and Medicine: Research Findings and Implications for Clinical Practice. *Southern medical journal*. 97 (12), 2004, ss. 1194-1200.
- Köylü, Mustafa, "Ruh Sağlığı ve Din: Batı Toplumu Açısından Bir Değerlendirme." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 23, (2007), ss. 65-92.
- Köylü, Mustafa, "Ruh ve Beden Sağlığı Üzerine Yapılan Araştırmaların Bir Değerlendirmesi," *OMU İlahiyat Fak. Dergisi*, sayı 28, 2010, ss. 5-36.
- Merter, Mustafa, *Dokuz Yüz Katlı İnsan*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 6. Baskı, 2008.
- Özsoy, Ömer ve Güler, İlhami, *Konularına Göre Kur'an*, Ankara: Fecr Yayınları, 2006.

